

УПРАВЛІННЯ В НАФТОГАЗОВОМУ КОМПЛЕКСІ

УДК 658.011.12

JEL Classification G 30, G 32, L 95, M 49.

DOI: 10.31471/2409-0948-2018-2(18)-10-17

Колбушкін Юрій Петрович
НАК «Нафтогаз України»
01601, вул. Б. Хмельницького, 6, м. Київ, Україна
e-mail: kolbushkin@naftogaz.com

Перезовова Ірина Володимирівна
доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри підприємництва та маркетингу ІФНТУНГ
e-mail: perevozova@ukr.net

Андрішин Назар Михайлович
ПАТ «Укргазвидобування»
04053, м. Київ, вул. Кудрявська, 26/28, Україна
e-mail: nazar.andriishin@gmail.com, nazar.andriishin@ugv.com.ua

Курочкін Кирило Сергійович
Український науково-дослідний інститут природних газів ПАТ
«Укргазвидобування»
61010, м. Харків, Гімназійна набережна, 20, Україна
e-mail: econom.ukrniigaz@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІНСЬКОГО АНАЛІЗУ І ПРОГНОЗУВАННЯ ДЛЯ БАГАТОПРОФІЛЬНИХ ВИРОБНИЧИХ КОМПЛЕКСІВ

Анотація. В статті здійснено аналіз можливостей комплексної системи управлінського аналізу виробничо-господарської діяльності підприємств та визначення вимог щодо вихідних даних для її ефективного застосування в умовах багатопрофільного виробничого комплексу, зокрема – до системи обліку операційних витрат.

Розглянуто основні види аналізу виробничо-господарської діяльності виробничих підприємств, а також ключові інструменти аналізу. Проведено аналіз ключових інструментів та перспектив їх застосування в умовах багатопрофільних виробничих комплексів. Розглянуто проблеми застосування показників в умовах консолідації звітності, а також вплив системи обліку витрат на ефективність застосування інструментів аналізу виробничо-господарської діяльності підприємств.

Встановлено, що існуючі методики аналізу виробничо-господарської діяльності дозволяють на підставі типових документів бухгалтерського обліку та звітності визначати ефективність виробничо-господарської діяльності та управління активами підприємств. Визначено, що в умовах консолідації діяльності структурних підрозділів багатопрофільного виробничого комплексу використання сучасних інструментів управлінського аналізу потребує розробки оригінальних методик обчислення прибутковості діяльності сервісних служб, продукція (роботи, послуги) яких не є

однотипними. Доведено, що за умов дотримання вимог щодо системи обліку операційних витрат запровадження комплексного управлінського аналізу безумовно сприятиме економічному розвитку підприємств.

Ключові слова: аналіз, показник, інструмент, ефективність, облік витрат.

Kolbushkin Yury Petrovych
NJSC «Naftogaz of Ukraine»
01601, B. Khmelnytskogo street, 6, Kyiv, Ukraine
e-mail: kolbushkin@naftogaz.com

Perevozova Iryna Volodymyrivna
Doctor of Economics, professor
Head of the Department of Entrepreneurship and Marketing, IFNTUNG
e-mail: perevozova@ukr.net

Andriyishin Nazar Mikhailovych
PJSC «Ukrgezvydobuvannya»
04053, Kyiv, Kudryavska street, 26/28, Ukraine
e-mail: nazar.andriishin@gmail.com, nazar.andriishin@ugv.com.ua

Kurochkin Kyrilo Sergiyovych
Ukrainian Research Institute of Natural Gas of PJSC «Ukrhazvydobuvannya»
61010, Kharkiv, Gymnasium embankment, 20, Ukraine
e-mail: econom.ukrniigaz@gmail.com

PERSPECTIVES OF USE OF MANAGEMENT ANALYSIS AND FORECASTING TOOLS FOR MULTIPLE PROFESSIONAL PRODUCTION COMPLEXES

Abstract. In the article the possibilities analysis of a complex system of managerial analysis of enterprises production and economic activity is conducted and determination of the initial data requirements for its effective application in the conditions of a multiprofile production complex, in particular – to the system of accounting for operating costs, is carried out.

The main types of analysis of manufacturing enterprises production and economic activity, as well as key analysis tools are considered. The analysis of key tools and their application prospects in conditions of multiprofile production complexes is carried out. The problems of indicators application in the conditions of consolidation of reporting, and also the influence of the cost accounting system on the efficiency of tools application for the analysis of enterprises production and economic activity are considered.

It is established that the existing methods of the production and economic activity analysis, based on standard accounting and reporting documents, allow to determinate the efficiency of enterprises production and economic activity and asset management. It is determined that in conditions of consolidation of activity of multiprofile production complex structural subdivisions the use of modern tools of managerial analysis requires the development of original methods for calculating the profitability of service departments, products (work, services) of which are not the same type.

It is proved that subject to compliance the requirements for the system of operating costs accounting the introduction of integrated management analysis will definitely contribute to the enterprises economic development.

Keywords: analysis, indicator, tool, efficiency, cost accounting.

Вступ. АТ «Укргазвидобування» на сьогодні є одним з небагатьох крупних багатопрофільних виробничих комплексів в Україні. Характерною рисою сучасної структури Компанії є наявність спеціалізованих філій, що забезпечують повний цикл виробничого процесу, включаючи геологорозвідувальні роботи, будівництво свердловин та наземної інфраструктури, видобування, підготовку і переробку вуглеводнів, а також виконання сервісних і дослідницьких робіт. Сучасна схема взаємовідносин між структурними підрозділами Компанії безумовно сприяє мінімізації собівартості продукції та робіт (послуг), однак за відсутності ринкових механізмів ціноутворення на окремі види робіт (послуг) актуальним стає питання об'єктивної оцінки оптимальності їх виконання. Враховуючи, що окремі спеціалізовані філії виконують різноманітні за характеристиками види робіт, а нафтогазовидобувні підрозділи працюють в різноманітних геолого-технічних умовах, одним з можливих засобів оцінки оптимальності їх роботи може бути запровадження системи сучасних інструментів управлінського аналізу і прогнозування.

Аналіз сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень і публікацій. Серед інструментів управлінського аналізу принципово виділяються два види:

- 1) інструменти, засновані на аналізі звітної документації;
- 2) інструменти, засновані на аналізі спеціалізованих показників [1-4].

Інструменти аналізу звітної документації здебільшого орієнтовані на вертикальний і горизонтальний аналіз їх структури, завдяки чому визначається важливість окремих статей і простежується їх динаміка по періодах, виходячи з чого можна зорієнтувати першочергові оптимізаційні заходи та оцінити ефективність їх запровадження. Вимоги до окремих видів звітної документації встановлюються державними нормативними документами, але деякі документи є суто внутрішніми. Стосовно внутрішньої звітної документації, як зазначалося в [5], необхідно зауважити, що інформативність і практична корисність її аналізу визначаються саме можливостями системи обліку витрат.

Висвітлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Галузеві та економічні умови виробничо-господарської діяльності підприємств формують вимоги до системи управлінського аналізу, зокрема визначають пріоритетність окремих інструментів та умови їх застосування в конкретних умовах. Система взаємовідносин між структурними підрозділами багатопрофільних виробничих комплексів визначає необхідність розробки і запровадження додаткових показників і методик.

Мета статті полягає в аналізі можливостей комплексної системи управлінського аналізу виробничо-господарської діяльності підприємств та визначенні вимог щодо вихідних даних для її ефективного застосування в умовах багатопрофільного виробничого комплексу, зокрема – до системи обліку операційних витрат.

Висвітлення основного матеріалу. Використання інструментів аналізу показників виробничо-господарської діяльності виробничих підрозділів в системі управлінського обліку дозволяє оцінити рівень і динаміку більш широкого кола процесів на підприємстві, порівняно із вертикальним і горизонтальним аналізом звітної документації. Система показників та інструменти їх подальшого аналізу розглядають структурний підрозділ як закриту систему, в якій відбуваються процеси закупівлі, переробки, виготовлення і реалізації продукції за рахунок власних або залучених коштів, фінансові операції, невиробничі витрати і доходи і т. ін. [6, с. 207-208; 7, с. 1148]. Оскільки система закрита, кожна одиниця ресурсів, яка в будь-якому вигляді потрапляє в систему, має свою подальшу «долю», а система показників і коефіцієнтів дозволяє ілюструвати процеси перевтілення таких ресурсів і економічну ефективність їх використання всередині системи. Інструменти аналізу показників використовують виключно відомості офіційної бухгалтерської звітності, яка згідно чинного законодавства та внутрішніх нормативних документів АТ «Укргазвидобування» складається на кожній філії. Тобто, система аналізу показників може бути запроваджена в будь-якому структурному підрозділі Компанії, що складає бухгалтерську звітність та калькуляцію собівартості, без необхідності їх коригування. Стосовно калькуляції собівартості необхідно наголосити, що наявність

непридатної для аналізу калькуляції знижує об'єктивність і практичну користь визначення та аналізу окремих показників.

В цілому, аналіз ключових показників виробничо-господарської діяльності філій можна провести на основі чотирьох форм звітності:

- 1) балансу на початок та кінець періоду;
- 2) звіту про фінансові результати;
- 3) звіту про рух грошових коштів;
- 4) калькуляції собівартості продукції філії (робіт, послуг) [8-10; 11, с. 99-101].

Якщо зазначені звіти формуватимуться автоматизованою системою обліку, це дасть змогу уникнути помилок при формуванні звітності через людський фактор та забезпечить уніфікацію підходів до їх складання.

З огляду на пріоритетність аспектів виробничо-господарської діяльності ключові показники роботи філій можна розділити на чотири основні групи [12-14; 15, с. 350-352]:

1. Показники операційної ефективності.

Ресурси компанії оцінюються сумою активів, а результат діяльності – сумою прибутку. Найважливішими показниками ефективності є:

а) прибутковість сукупних активів ROA (відношення прибутку до суми активів). Це основний критерій ефективності, у відповідності з яким підприємство в тому числі розподіляє свої ресурси та прораховує інвестиції у підприємство. Висока рентабельність продаж і висока оборотність сукупних активів – це ідеальний варіант, тоді як низька рентабельність продаж разом з низькою оборотністю активів приверне до підприємства тільки юристів по справах про банкрутство;

б) прибутковість власного капіталу ROE (відношення чистого прибутку до розміру власного капіталу). ROE надається велике значення, оскільки цей критерій показує, наскільки ефективно підприємство використовує власний капітал. По суті це універсальна міра прибутку на 1 гривню інвестованого капіталу, або процентний вираз прибутку, який інвестори отримують від своїх інвестицій.

Зазначені показники ілюструють ефективність використання активів філій, можуть бути безпосередньо використані для їх порівняння, динаміка показників ілюструє результати запровадження оптимізаційних заходів та ефективність використання залученого капіталу. Факторний аналіз дозволяє відокремити вплив на значення показника динаміки прибутковості реалізації продукції (робіт, послуг) філії, ефективності використання активів (обсяг реалізації на одиницю активів, або наскільки успішно керівництво управляє активами) та структури фінансування (або який об'єм власного капіталу необхідний для фінансування активів), і кожна із зазначених складових також є об'єктом аналізу як за розміром, так і за динамікою в часі.

2. Показники обіговості.

В процесі діяльності філій відбувається циклічне накопичення і витрачання кредиторської, дебіторської заборгованості та запасів. Абсолютне значення показників дозволяє оцінити ефективність управління заборгованостями, а динаміка – ефективність запровадження оптимізаційних заходів. Показники обіговості запасів ілюструють ефективність управління запасами без додаткових досліджень. Обіговість поточних активів, період обігу робочого капіталу, тривалість операційного циклу в сукупності також ілюструють різноманітні аспекти діяльності підприємства. Зокрема, показник обіговості поточних активів ілюструє масштаби можливого збільшення інвестицій в обігові активи у разі затримки оплати за продукцію.

3. Показники ліквідності.

Ілюструють успішність роботи підприємства і потребують найчастішого контролю, адже відсутність прибутку або наявність збитків деякий час компенсується власним капіталом, тоді як відсутність вільних коштів дає про себе знати одразу. Показники стійкості та структури капіталу ілюструють, з яких джерел відбувається фінансування, чи порушується правило відповідності і т. ін.

4. Коефіцієнти покриття.

За умов залучення позикового капіталу актуальним стає контроль здатності підприємства обслуговувати фінансові позики. Оскільки у разі перевищення ставки по кредитах над ставкою податку на прибуток залучення кредитних коштів перестає бути прибутковим заходом, контроль коефіцієнтів покриття процентів та покриття боргу дозволить заздалегідь оцінити ефективність обраної фінансової політики та майбутні негативні перспективи.

5. Показники для прогнозування.

До цієї групи можна віднести показники середньої норми прибутковості, значення грошового потоку, а також інструменти цільового планування прибутку. Використання зазначених інструментів дозволяє прогнозувати ефективність конкретних оптимізаційних заходів порівняно із досягнутими значеннями ефективності використання активів, встановити пріоритетність оптимізаційних заходів в умовах дефіциту ресурсів, прогнозувати ефективність збільшення обсягів виробництва і т. ін.

З позиції інформаційного забезпечення розрахунку показників та глибини аналізу виділяють показники експрес-аналізу та фундаментального аналізу діяльності підприємства [9]. Експрес-аналіз фінансово-господарського стану являє собою аналіз оціночних показників діяльності підприємства, які розраховуються на основі затверджених форм фінансової та статистичної звітності. Фундаментальний аналіз включає поєднання інформації форм фінансової та статистичної звітності з матеріалами оперативного та управлінського обліку підприємств. Експрес-аналіз квартальної (річної) фінансової та статистичної звітності підприємства, як правило, проводиться: а) працівниками бухгалтерії підприємства для складання аналітичної записки керівництву за підсумками діяльності фірми за звітний період; б) зовнішніми користувачами інформації (потенційними кредиторами, акціонерами, державними контрольними органами та ін.) з метою визначення рівня фінансової стабільності фірми при розгляді питань щодо можливого вкладення засобів або, навпаки, згортання діяльності [10, с. 104].

Для повноцінного використання інструментів аналізу виробничо-господарської діяльності необхідною умовою є оцінка доходів від реалізації продукції (робіт, послуг) структурних підрозділів, що за сучасної системи взаємовідносин філій АТ «Укргазвидобування» потребуватиме запровадження окремих припущень, зокрема віртуальних показників.

Якщо оцінка доходів газопромислових управлінь та Управління з переробки газу і газового конденсату може бути побудована виходячи з поточних цін на продукцію (згідно чинного законодавства, за результатами аукціонів, тощо), то оцінка доходів структурних підрозділів, що виконують сервісні роботи або надають послуги іншим підрозділам Компанії, дещо ускладнюється.

В першу чергу, підхід до визначення віртуальних доходів таких філій повинен будуватися на єдиному принципі – в іншому разі при порівняльному аналізі окремі філії отримуватимуть переваги з причин, не пов'язаних з ефективністю їх виробничо-господарською діяльністю.

Роботи, що виконуються підрозділами, характеризуються значними пооб'єктними відмінностями по вартості, трудомісткості, етапах і т. ін. Оцінка вартості таких робіт на підставі аналогів потребує забезпечення певної відповідності з аналогом, що не завжди можливо, тоді як коригування вартості аналогу відповідно складу робіт, що оцінюються, бачиться трудомістким процесом, результати якого є актуальними до найближчого подорожчання будь-якої складової.

Встановлення нормативної рентабельності також не сприятиме об'єктивності аналізу – виходячи з загальноприйнятої формули визначення рентабельності, використання нормативної рентабельності знищить можливість оцінки результатів запровадження заходів, спрямованих саме на зменшення експлуатаційних витрат.

Отже, визначення умовних доходів від діяльності окремих філій потребує індивідуального підходу.

Таким чином, за наявності різнопрофільних територіально відокремлених структурних підрозділів в складі виробничого комплексу запровадження оригінальної системи управлінського аналізу і прогнозування дозволить оцінити ефективність виробничо-господарської діяльності кожного підрозділу навіть за умов різноманітності видів продукції (робіт, послуг) та сучасної системи взаємовідносин в АТ «Укргазвидобування». Запровадження системи управління ресурсами підприємства (SAPERPR), орієнтованої на використання в тому числі для цілей управлінського обліку, вагомо підвищить об'єктивність аналізу, дозволить орієнтувати технологічні дослідження на оптимізацію пріоритетних етапів виробничо-господарської діяльності та забезпечить уніфікований облік операційних і капітальних витрат [9; 16-20].

Висновки і напрямки подальших досліджень. Існуючі методики аналізу виробничо-господарської діяльності дозволяють на підставі типових документів бухгалтерського обліку та звітності визначати ефективність виробничо-господарської діяльності та управління активами підприємств. В умовах консолідації діяльності структурних підрозділів багатопрофільного виробничого комплексу використання сучасних інструментів управлінського аналізу потребує розробки оригінальних методик обчислення прибутковості діяльності сервісних служб, продукція (роботи, послуги) яких не є однотипними. За умов дотримання вимог щодо системи обліку операційних витрат запровадження комплексного управлінського аналізу безумовно сприятиме економічному розвитку підприємств.

Література

1. Голов С. Ф. Управлінський облік. Підручник / С. Ф. Голов. – [3-тє вид.]. – К.: Лібра, 2006. – 704 с.
2. Пушкар М. С. Розробка систем обліку: Навчальний посібник / М. С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 198 с.
3. Adelt B. Controlling im Volkswagen-Konzern / B. Adelt, M. Ruf // Controlling, Heft 11, Noveber 2002. – S. 643–650.
4. Horvath P. Controlling. / P. Horvath. – 9., überarb. Aufl. – München: Vahlen, 2003. – 943 S.
5. Курочкін К. С. Вплив характеристик системи обліку витрат на можливості управлінського аналізу і прогнозування./ К. С. Курочкін, В. П. Махновець // Нафтогазова галузь України. – 2018.– №2.– С. 11–13.
6. Мовчан В.В. Теоретичні та практичні аспекти організації управлінського обліку за центрами відповідальності // Сучасні проблеми фінансово-господарського контролю: Матеріали Першої всеукраїнської науково-практичної конференції (30 березня 2005 р.). – Кривий Ріг: 2005. – с. 207-209.
7. Мовчан В.В. Взаємозв'язок контролінгу та управлінського обліку в системі управління підприємством // Економіка: проблеми теорії і практики. Збірник наукових праць. Випуск 258: В 4 т. Том IV. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – с. 1144-1151.
8. Болюх М. А. Економічний аналіз: Навч. посіб. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатюк; за ред. М.Г. Чумаченька. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.
9. Бороненкова С. А. Управленческий анализ: [учеб. пособие]. / С. А. Бороненкова. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 384 с.
10. Яцюк О. С. Експрес-аналіз фінансового стану підприємства як засіб виявлення “вузьких місць” в його діяльності / О. С. Яцюк // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (серія «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості»). Вип. 1 (11). – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ. – 2015. – С. 142-148.
11. Мовчан В.В. Обґрунтування методики факторного аналізу витрат на

магістральний транспорт газу // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: економічні науки [Текст]: Випуск 25: У трьох частинах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технолог. ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2010. – Частина II. – С. 98-105.

12. Реструктуризація підприємств / Дніпропетровський інститут постприватизаційної підтримки підприємств. – Дніпропетровськ, 1996. – 276 с.

13. Аналіз виробничо-господарської діяльності підприємств / Міжнародний інститут менеджменту. – Київ, 1996. – 184 с.

14. Планирование и анализ эффективности инвестиций / Международный институт менеджмента. – Киев, 1996. – 84 с.

15. Яцюк О. С. Аналіз результатів діяльності та оцінка перспектив розвитку машинобудівних підприємств Івано-Франківської області / О. С. Яцюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – №576. – С. 348-354.

16. Кісь С. Я. Особливості процесів управління капіталізацією підприємств нафтогазового комплексу / С. Я. Кісь, Г. Р. Кісь, Г. О. Вівчар // Збірник наукових праць «Стратегія економічного розвитку», 2014. – С. 70-75.

17. Мних Є. В. До питання методики аналізу виробничих ресурсів підприємства / Є. В. Мних // Вісник національного університету водного господарства та природокористування. Збірник наукових праць: Економіка. Частина 3. Реформування обліку, аналізу і аудиту економічних ресурсів в контексті євроінтеграції. Випуск 4 (36). – Рівне: Редакційно-видавничий центр НУВГП, 2006. – С.297-301.

18. Лапко О. О. Капіталізація нафтогазових підприємств: науково-методологічні підходи та практична оцінка / О. О. Лапко, Н. А. Мамонова // Вісник Донецького університету економіки та права. — 2011. — №2. — С. 141–144.

19. Крижанівський Є. І. Науково-організаційні засади нарощування видобутку вітчизняних нафти і газу та диверсифікація постачання енергетичних ресурсів для підвищення енергетичної безпеки України / Є. І. Крижанівський // Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості», 2015. – №2 (12). С. 7-14.

20. Кісь С. Я. Щодо стратегічної доцільності та умов трансформування НАК «Нафтогаз України» в сучасну інтелектуальну компанію / С. Я. Кісь, В. П. Петренко // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць (Дніпропетровський національний університет). –Дніпропетровськ, 2008. — Вип. 240. — С. 1298–1309.

References

1. Holov S. F. Upravlinskyi oblik. Pidruchnyk / S. F. Holov. – [3-tie vyd.]. – K.: Libra, 2006. – 704 s.

2. Pushkar M. S. Rozrobka system obliku: Navchalnyi posibnyk / M. S. Pushkar. – Ternopil: Kart-blansh, 2004. – 198 s.

3. Adelt B. Controlling im Volkswagen-Konzern / B. Adelt, M. Ruf // Controlling, Heft 11, Noveber 2002. – S. 643–650.

4. Horvath P. Controlling. / P. Horvath. – 9., überarb. Aufl. – München: Vahlen, 2003. – 943 S.

5. Kurochkin K. S. Vplyv kharakterystyk systemy obliku vytrat na mozhlyvosti upravlinskoho analizu i prohnozuvannia./ K. S. Kurochkin, V. P. Makhnovets // Naftohazova haluz Ukrainy. – 2018.– №2.– S. 11–13.

6. Movchan V.V. Teoretychni ta praktychni aspekty orhanizatsii upravlinskoho obliku za tsentramy vidpovidalnosti // Suchasni problemy finansovo-hospodarskoho kontroliu: Materialy Pershoi vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii (30 bereznia 2005 r.). – Kryvyi Rih: 2005. – s. 207-209.

7. Movchan V.V. Vzaiemozviazok kontrolinhu ta upravlinskoho obliku v systemi upravlinnia pidpriemstvom // *Ekonomika: problemy teorii i praktyky*. Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 258: V 4 t. Tom IV. – Dnipropetrovsk: DNU, 2009. – s. 1144-1151.
8. Boliukh M. A. Ekonomichniy analiz: Navch. posib. / M. A. Boliukh, V. Z. Burchevskiy, M. I. Horbatiuk; za red. M.H. Chumachenka. – K.: KNEU, 2001. – 540 s.
9. Boronenkova S. A. Upravlencheskyi analiz: [ucheb. posobie]. / S. A. Boronenkova. – M.: Fynansy i statistika, 2004. – 384 s.
10. Yatsiuk O. S. Ekspres-analiz finansovoho stanu pidpriemstva yak zasib vyjavlennia “vuzkykh mists” v yoho diialnosti / O. S. Yatsiuk // *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho natsionalnogo tekhnichnogo universytetu nafty i hazu (seriia «Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti»)*. Vyp. 1 (11). – Ivano-Frankivsk: IFNTUNH. – 2015. – S. 142-148.
11. Movchan V.V. Obgruntuvannia metodyky faktornoho analizu vytrat na mahistralnyi transport hazu // *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnogo tekhnolohichnogo universytetu*. Serii: ekonomichni nauky [Tekst]: Vypusk 25: U trokh chastynakh / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Cherkas. derzh. tekhnoloh. un-t. – Cherkasy: ChDTU, 2010. – Chastyna II. – S. 98-105.
12. Restrukturyzatsiia pidpriemstv / Dnipropetrovskiyi instytut postpryvatyzatsiinoi pidtrymky pidpriemstv. – Dnipropetrovsk, 1996. – 276 s.
13. Analiz vyrobnycho-hospodarskoi diialnosti pidpriemstv / Mizhnarodnyi instytut menedzhmentu. – Kyiv, 1996. – 184 s.
14. Planirovanie i analiz effektivnosti investitsiy / Mezhdunarodnyi instytut menedzhmenta. – Kiev, 1996. – 84 s.
15. Yatsiuk O. S. Analiz rezultativ diialnosti ta otsinka perspektiv rozvytku mashynobudivnykh pidpriemstv Ivano-Frankivskoi oblasti / O. S. Yatsiuk // *Visnyk Natsionalnogo universytetu «Lvivska politekhnika»*. Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku. – Lviv: Vydavnytstvo Natsionalnogo universytetu «Lvivska politekhnika», 2007. – №576. – S. 348-354.
16. Kis S. Ya. Osoblyvosti protsesiv upravlinnia kapitalizatsiieiu pidpriemstv naftohazovoho kompleksu / S. Ya. Kis, H. R. Kis, H. O. Vivchar // *Zbirnyk naukovykh prats «Stratehiia ekonomichnogo rozvytku»*, 2014. – S. 70-75.
17. Mnykh Ye. V. Do pytannia metodyky analizu vyrobnychykh resursiv pidpriemstva / Ye. V. Mnykh // *Visnyk natsionalnogo universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia*. Zbirnyk naukovykh prats: *Ekonomika*. Chastyna 3. Reformuvannia obliku, analizu i audytu ekonomichnykh resursiv v konteksti yevrointehratsii. Vypusk 4 (36). – Rivne: Redaktsiino-vydavnychiy tsentr NUVHP, 2006. – S.297-301.
18. Lapko O. O. Kapitalizatsiia naftohazovykh pidpriemstv: naukovo-metodolohichni pidkhody ta praktychna otsinka / O. O. Lapko, N. A. Mamonova // *Visnyk Donetskoho universytetu ekonomiky ta prava*. — 2011. — №2. — S. 141–144.
19. Kryzhanivskiy Ye. I. Naukovo-orhanizatsiini zasady naroshchuvannia vydobutku vitchyznianskykh nafty i hazu ta dyversyfikatsiia postachannia enerhetychnykh resursiv dlia pidvyschennia enerhetychnoi bezpeky Ukrainy / Ye. I. Kryzhanivskiy // *Naukovyi visnyk IFNTUNH*. Serii «Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti», 2015. – №2 (12). S. 7-14.
20. Kis S. Ya. Shchodo stratehichnoi dotsilnosti ta umov transformuvannia NAK «Naftohaz Ukrainy» v suchasnu intelektualnu kompaniiu / S. Ya. Kis, V. P. Petrenko // *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky: zbirnyk naukovykh prats (Dnipropetrovskiyi natsionalnyi universytet)*. –Dnipropetrovsk, 2008. — Vyp. 240. — S. 1298–1309.

Стаття надійшла до редакції 28.10.2018

Рекомендовано до друку д.е.н., проф. Данилюком М.О.